

İNFORMASIYA MÜBADİLƏSİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

РЕЗЮМЕ

Значимость информации, играющая важную роль в жизни общества растет. В частности, формирование информационного общества, открывающее путь к быстрому развитию компьютерных технологий, связано с правильным обменом информации. А обмен информацией между странами осуществляется через официальные государственные органы и информационные агентства.

Ключевые слова: информация, обмен, агентство, общество, СМИ (медиа), современная эпоха

SUMMARY

The importance of information, which plays a significant role in the life of society is growing. In particular, the formation of the information society, which opens the way to the rapid development of computer technologies is associated with the correct exchange of information. And the exchange of information between countries is carried out through official government organizations and news agencies.

Keywords: information, exchange, agency, society, mass media (media), modern era

Cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayan informasiyanın əhəmiyyəti getdikcə artır. Xüsusilə də kompüter texnologiyalarının sürətli inkişafına yol açan informasiya cəmiyyətinin formalaşması da informasiya mübadiləsinin yaranması ilə bağlıdır. Hazırda inkişaf etmiş ölkələr beynəlxalq əlaqələri müəyyənləşdirərkən informasiyalara müraciət edirlər. Qərb ölkələri çox yaxşı başa düşürdü ki, informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının əsasında informasiya texnikasının inkişafı durur.

Bunu nəzərə alaraq alimlər kompüter texnikasının inkişafına, qərarların vaxtında qəbuluna nail olmağı məsləhət görürdü. Uzun illər Moskva Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsinin dekanı olmuş, hazırda fakültənin fəxri prezidenti Y.N.Zasurski yazır ki, müasir informasiya cəmiyyətində informasiyanın vaxt itirmədən mübadiləsi qərarların tez qəbul edilməsindən və yüksək səviyyədə informasiyaya malik olmaqdan çox asılıdır [6, 6].

Ölkələr və xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmada KİV-in rolu böyükdür. Bununla yanaşı, Prezident İlham Əliyev bu barədə demişdir: “Bəzən yoxlanılmamış və ya qərəzli informasiya, yaxud sifariş xarakterli informasiya ikitərəfli münasibətlərə müəyyən dərəcədə zərər də vura bilər”.

Totalitar rejim tarixə qovuşduqdan sonra mətbuat ideoloji buxovlardan azad olmuş və yeni keyfiyyətlərlə zənginləşmişdir. Bu da saysız-hesabsız informasiyanın global şəbəkəyə çevrilməsinə gətirib çıxarmışdır. Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi Əli Həsənov bu barədə yazır: “Elmi-texniki inqilabın və elektron texnologiyaların sürətlə informasiya və kommunikasiya sahələrini əhatə etməsi üçüncü minilliyin başlanğıcında planetin geosiyasi məkanını “vahid məkan-zaman çərçivəsinə” salaraq bütövləşdirilmiş və virtuallaşdırmışdı ... Dünyanın transmilli kütləvi informasiya vasitələri ölkələrin milli hüdudlarını aşaraq, vahid informasiya və təbliğat məkanı yaratmışdır” [3, 486].

Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, müasir dünyada informasiya həm də çox baha qiymətə satılan, mübadilə edilən məhsuldur. Bu gün informasiya artıq adi məlumatlıq çərçivəsindən çıxıb, insanların dünyagörüşünü formalaşdırmaqla yanaşı, məsafələri qısaldır, xalqları bir-birinə yaxınlaşdırır. Eyni zamanda insan hüquqlarının qorunması, müharibələrin qarşısının alınmasında da informasiya öz sözünü deyir.

Əvvəlki illərdən fərqli olaraq, hər birimiz bizi maraqlandıran informasiyanı əldə edə, hətta fikir mübadiləsi apara bilərik. Həyatımızın bütün sahələri (dövlət sirlərini çıxarmaqla) informasiya üçün açıqdır. Deməli, “informasiya cəmiyyəti” termininin yaranmasına təbii baxmaq lazımdır. “Çünki informasiya cəmiyyətini əvvəlki sosial quruluşlardan mahiyyətə fərqləndirən ən əsas cəhət bu cəmiyyətin iqtisadi sistemində informasiyanın həlledici əhəmiyyətə malik olmasıdır” [2, 37].

Ölkələrin əksəriyyəti informasiya cəmiyyətinə keçid üzrə konsepsiyaların və proqramların hazırlanmasını vacib məsələ kimi dəyərləndirirlər. Konsepsiya yaradılarkən mütləq dövlətin, cəmiyyətin, işgüzar dairələrin, vətəndaşların maraqlarını nəzərə almaq lazımdır. Belə konsepsiyalar bir çox ölkələrdə hazırlanmışdır. Avropa Komissiyası 1995-ci ildə İnformasiya Cəmiyyətinin Forumunu təsis etmişdir. Forumun ilk hesabatında deyilir “ən yeni texnologiyalar yalnız o zaman uğurla tətbiq edilə bilər ki, informasiya cəmiyyətinin problemləri geniş müzakirənin predmetini təşkil etsinlər, vətəndaşlar isə mövqelərini bildirərək aparıcı məsələlər üzrə öz prinsipial fikirlərini açıqlasınlar” [4, 77-78].

Informasiya cəmiyyəti ənənəvi cəmiyyətdən fərqlənir. Beləki informasiya cəmiyyətində informasiyanı toplayan, hazırlayan, lazım gəldikdə çap edən xüsusi bölmənin olması əsasdır. Bu bölmə əslində informasiya sənayesidir. Qeyd edək ki, informasiya sənayesinin bütün sahələri iqtisadi artıma, təhsil sisteminin müasirləşməsinə müsbət təsir göstərir. Bu da informasiya cəmiyyətinin iqtisadi dayaqlarını təşkil edir.

Informasiya cəmiyyətinin digər bir sıra xüsusiyyətləri də vardır. Aslan Aslanov “Müasir dünyanın informasiya şəbəkəsində Azər TAC-ın yeri” adlı dərs vəsaitində bu xüsusiyyətləri belə göstərir: İnformasiya cəmiyyəti zəngin və daha geniş çoxçeşidli xidmətlərə əsaslanır. Bu cəmiyyətdə əsas rol oynayan yalnız əzələ qüvvəsi və enerji deyil, onu tənzimləyən və inkişafa təkan verən, yol göstərən informasiyadır [2, 39]. Müəllif haqlıdır. Biz informasiya əldə

etmək üçün KİV-dən asılıyıq. Xarici xəbərlərdən tutmuş yerli xəbərlərə kimi məlumatları KİV-dən alırıq. Odur ki, KİV gərək azad olsun ki, insanları doğrudurüst informasiyalarla təmin edə bilsin.

Informasiya mübadiləsi apararkən onun dəqiqliyinə, faktlara söykəndiyinə, qərəzsiz olmasına diqqət yetirmək lazımdır. Xüsusilə də müasir dövrdə informasiya müharibəsi şəraitində yaşadığımızdan Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasının böyük əhəmiyyəti var.

Bir sıra xarici ölkələrdə, məsələn ABŞ-da informasiyanın istehsalı və mübadiləsi üçün mükəmməl mexanizmlər yaradılmışdır. “Bu mexanizmlərin hər biri öz funksiyası çərçivəsində dünyada gedən proseslərə dair informasiyaları toplayıb təhlil etmək, super dövlətin global məkanda nüfuz dairəsini möhkəmləndirmək və genişləndirmək işinə xidmət edir”. Həmin iş, informasiya mübadiləsi üzərində qurulur.

Ölkələr arasında aparılan informasiya mübadiləsi rəsmi dövlət qurumları və xəbər agentlikləri vasitəsilə aparılır. Azərbaycanda bu funksiyaları əsasən dövlət informasiya agentliyi olan Azər TAC vasitəsilə həyata keçirilir. Hazırda dünyanın 90-dan çox ölkəsinin informasiya agentləri ilə əlaqə yaradan Azər TAC Azərbaycanın informasiya siyasətinin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Dünya Xəbər Agentlikləri Konqresinin prezidenti və Səudiyyə Press Agentliyinin prezidenti Abdullah bin Fəhd Əl-Hüseynin təbirincə desək Azər TAC dünya xəbər agentlikləri sırasına qoşulmaqla beynəlxalq müstəvidə yüksək nəticələrə nail olub [1, 98]. Azər TAC regionda 7 dildə informasiya və 5 dildə vidioxəbər yayan yeganə informasiya mənbəyidir.

Azərbaycan müstəqilliyə qovuşduqdan sonra bir sıra yeni agentliklər yarandı. Bu agentliklərin yaradılmasında əsas məqsəd beynəlxalq aləmdə, regionda baş verən ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-mədəni hadisələri obyektiv və qərəzsiz ictimaiyyətə çatdırmaqdır. Ən əsası isə Ermənistanın Azərbaycana qarşı işğalçı siyasəti, bu siyasətin acı nəticələri agentliklərin fəaliyyətinin prioritet istiqamətini təşkil edir. Agentliklərin bəzilərinin xarici ölkə agentlikləri ilə müntəzəm əlaqə saxlanması müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir. Məsələn, “Trend” informasiya agentliyi və Mehri İran informasiya agentliyi tərəfdaşlıq haqqında saziş imzalayıb. Bir şərtlə ki, Azərbaycanın dövlət maraqları unudulmamalıdır.

Heç kəsə sirr deyil ki, bazar münasibətləri şəraitində media həm də biznes fəaliyyəti göstərir. “Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Bəxtiyar Sadıqov çox haqlı olaraq qeyd edir ki, əgər dövlət çap və elektron KİV-ə senzura vasitəsilə nəzarət etmirsə, onlara hər hansı bir təsir imkanı yoxdursa, birbaşa maliyyələşdirmirsə, deməli, nədən necə yazmaq, maliyyə resursları tapmaq qəzet, jurnal, sayt və ya telekanal rəhbərinin öz üzərinə düşür [5]. Deməli, təsisçi işçilərini maaşla təmin etmək üçün pul qazanmalıdır, amma, bu pulu halallıqla qazanmalı, əyri yollara əl atmamalıdır. Yoxsa sensasiya xatirinə hər hansı yalan məlumatı, düşmən üçün lazım olan informasiyanı yayıb ictimaiyyəti çaşdırmamalıdır. Faktın obyektiv, qərəzsiz olması çox vacibdir. Əli Həsənov

qeyd edir ki, bəşəriyyətin siyasi qarşıdurmalar, terrorizm, separatizm, ekstremizm cinayətkarlıq kimi təhdidlərlə üzləşdiyi indiki vaxtda bu, xüsusilə vacibdir. Obyektiv informasiya əldə edə bilmək insanların nəinki öz ölkələrində, həmçinin bütün dünyada baş verən hadisələri düzgün qiymətləndirilməsinə imkan verir.

Deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, informasiya mübadiləsi apararkən çox diqqətli, obyektiv, qərəzsiz olmalı və Azərbaycanın dövlət maraqları nəzərə alınmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi – 95, Bakı, 2005
2. Aslanov A. Müasir dünyanın informasiya şəbəkəsində Azər TAC-ın yeri. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2012
3. Həsənov Ə. Geosiyasət. Dərslik. Aypara -3, 2010
4. İnformasiya cəmiyyəti: azadlıqlar, qadağalar. Bakı, 2012
5. Sadıqov B. Mətbuatın yalan informasiya və sensasiya aludəçiliyi. "Ədalət", 26 noyabr 2005
6. Засурский Я.Н. Колонка редактора: 50 лет десталинизации о прессе. Вест. МГУ, сер. «Журналистика», № 6, 2003.